

Exotische vlinders in de dierentuin

Buitenlanders in Artis

Tekst: *Ineke Koopmans* Passiebloemvlinder, glasvleugelvinder, grote morpho, uilvlinder... je vindt ze allemaal in een tropische vlindertuin. Deze vlindertuinen – die in Emmen was de eerste – trekken veel bezoekers: alleen al in Nederland liggen ongeveer tien van zulke tropische tuinen. Educatie daarbij wordt steeds belangrijker. Zo gebruikt Artis het tropische vlinderpaviljoen om te mensen kennis bij te brengen over vlinders en om ze bewuster te maken van de noodzaak tot beschermen.

Ko Veltman in de kweekruimte

Een druilerige zaterdagmiddag in Artis. Veel dieren hebben zich teruggetrokken in hun binnenverblijven. Het Vlinderpaviljoen biedt een toevluchtsoord voor de bezoekers: het is er 30 graden en de ruim 1000 in de kas aanwezige vlinders vliegen volop. Ik ontmoet Ko Veltman, vlinderdeskundige van het vlinderpaviljoen, bij de 'poppenkast'. Hier kunnen bezoekers, als ze geluk hebben, van dichtbij meemaken hoe een vlinder uit de pop kruipt. "Ik wil het hele verhaal vertellen", zegt Ko, "en daarbij horen ook rupsen en poppen".

Hoe lang werk je al in het vlinderpaviljoen?

"Het vlinderpaviljoen in Artis heeft in september 2006 zijn deuren geopend. Daarvoor was ik werkzaam bij het Insectarium. Het vlinderpaviljoen was mijn droom en in 2006 was het dus zover. Het is nu al te merken dat de bezoekers echt voor de vlinders komen: het aantal bezoekers aan de dierentuin is gestegen en hoewel het paviljoen zich helemaal achterin de dierentuin bevindt, staan de eerste mensen al om tien over 9 voor de deur."

Enthousiaste reacties dus?

"Jazeker. Het is prachtig om te zien hoe mensen zich verwonderen over vlinders en hun metamorfose. Dat is ook

de reden dat ik, naast vlinders, rupsen en poppen laat zien in de kas. Dat zijn dingen die men vaak nog nooit van dichtbij heeft gezien. Daarom hangen we de poppen die we wekelijks ontvangen op in de poppenkast, en hebben we een aantal planten met rupsen duidelijk zichtbaar in de kweekruimte neergezet. Ook zijn er rupsen in de kas zelf aanwezig, de oplettende bezoekers vinden er wel eens een. Die beleving, daar streef ik naar."

De rupsen worden dus uit de kas gehaald?

"Ja, in principe worden ze weggehaald en overgeplaatst naar de kweekruimte, waar ze voor de bezoekers te zien zijn. Anders blijft er van de planten in de kas soms weinig over! Er zijn in het vlinderpaviljoen een aantal vrijwilligers aanwezig die regelmatig de rupsen verzamelen. Maar je krijgt ze natuurlijk nooit allemaal te pakken. Dat vinden we ook niet erg, het feit dat bezoekers ook af en toe een rups kunnen tegenkomen draagt direct bij aan de educatie. Daarbij zijn de meeste rupsen, zoals die van de morpho, fantastisch om te zien."

Je hebt het over het ontvangen van poppen. Kweken jullie dan niet zelf?

"We kweken wel zelf, maar dat is maar een klein gedeelte van alle vlinders in de kas. Het kweken van vlinders is erg arbeidsintensief, de temperatuur en vochtigheidsgraad moeten precies goed zijn. Daar komt bij dat de meeste rupsen pas groeien bij 26 graden: dat is bij ons lastig. Ongeveer 150 poppen komt wekelijks 'uit eigen oogst'. Nog eens 50 poppen komen uit Maleisië. De rest, 500 poppen, komen wekelijks uit Costa Rica. Het percentage van de poppen die uitkomen, ligt er erg hoog: tussen 90 en 95%. In de kas vliegen altijd rond de duizend vlinders, dat mag ook wel met 1000 m² tuin. Er moet natuurlijk wel iets te zien zijn."

Het grootste deel van de poppen komt dus uit Costa Rica. Hoe werkt dat dan?

"In Costa Rica zijn ongeveer 100 kleine kwekers werkzaam, die allemaal op kleine schaal vlinders kweken. Zij brengen hun poppen vervolgens naar een centraal punt, van waaruit ze worden verstuurd naar vlindertuinen in Amerika en Europa. Voor verzending worden de poppen stuk voor stuk streng gecontroleerd op parasieten. In 2007 heb ik een aantal kwekers in Costa Rica bezocht en met eigen ogen gezien dat er verantwoord wordt gekweekt. Ik wilde er zeker van zijn dat er bijvoorbeeld geen regenwoud wordt gekapt, geen vlinders uit het wild worden gevangen en geen gebruik wordt gemaakt van kinderarbeid. De mensen daar verdienen een eerlijke boterham met de kweek. En ze vinden het werk belangrijk: daardoor kunnen de kleinkinderen straks studeren."

Een project met veel voordelen dus! Maken andere tropische vlindertuinen hier ook gebruik van?

"Gedeeltelijk wel. Ik heb voor EAZA, dat is de European Association of Zoos and Aquaria, een lijst opgesteld van kwekers die duurzaam kweken en zorgen voor steun aan de lokale bevolking, bescherming van vlinders en hun habitat, maar ook reconstructie van de habitat en educatie. Op deze lijst staan bijvoorbeeld een aantal kwekerijen in Costa Rica, maar ook in Kenia, Colombia en Maleisië. Hopelijk wordt hier zoveel mogelijk gebruik van gemaakt."

In Costa Rica hebben vlinders ook een bepaalde vliegtijd. Wordt daar rekening mee gehouden?

"Het is inderdaad soms lastig. De seizoenen in Europa verschillen natuurlijk met die van Costa Rica. Het droge seizoen in Costa Rica is de beste tijd om vlinders te kweken. Maar dat is van november tot maart, en dan zijn veel vlindertuinen in Europa en Noord-Amerika gesloten. De vraag is dus het grootst in het natte seizoen en dat is voor de kwekers niet altijd gemakkelijk. Hier in Artis probeer ik ook rekening te houden met de seizoenen. De pages bijvoorbeeld, heb ik alleen in de zomer. In de winter is de daglengte in Nederland simpelweg te kort en zijn ze nauwelijks actief. Daarom hebben we in de wintermaanden vooral passiebloemvlinders (*Heliconidae*). Dat zijn regenwoudsoorten, en zij hebben dus minder daglicht nodig. Ook de uilvlinders zijn goede soorten voor de donkere maanden: zij beginnen in de schemering, tegen half 5, met hun baltsvlucht. Dat is voor bezoekers spectaculair om mee te maken."

Jullie zien er dus op toe dat het kweken van vlinders geen schade toe brengt aan de bestaande populaties. Doen jullie verder nog aan bescherming?

"Jazeker. Ik ben secretaris van een wereldwijd netwerk van vlindertuinen, de International Association of Butterfly Exhibitions (IABE). Binnen deze organisatie loopt het 'Homerusproject'. Dit project beschermt de grootste page ter wereld, de Homerus Swallowtail (*Pterourus homerus*). Deze soort komt alleen nog maar voor in een bepaalde regio op Jamaica en wordt ernstig bedreigd door de winning van bauxiet in die streek. IABE probeert het gebied waar deze soort leeft te laten uitroepen tot beschermd gebied. Daarmee zijn we al een heel eind, maar het is een ingewikkeld proces. Maar we zetten door."

Even terug naar Nederland. Wat doen jullie hier in Artis allemaal aan educatie?

"We zijn hier nu bij de poppenkast, waarin bezoekers goed kunnen zien hoe een vlinderpop er uit ziet. En met wat geluk zien ze de vlinder zelfs naar buiten kruipen! Dagelijks ben ik bij de poppenkast aanwezig om vragen van bezoekers te beantwoorden, en om de uitgekomen vlinders in de kas vrij te laten. Ik probeer de bezoekers iets te leren over het leven van vlinders, en daarbij horen dus ook rupsen en eitjes. Daarom hebben alle planten die in het vlinderpaviljoen staan een functie. Uiteraard zijn er nectarplanten aanwezig, maar planten die geen nectar leveren zijn allemaal waardplanten. Zo heeft iedere plant in de kas een duidelijk doel en dat kunnen we weer com-

municeren naar de bezoekers. Het pad waarop de bezoekers lopen is verwarmd. Dan koelen de vlinders niet af als ze erop gaan zitten en lopen minder risico om vertrappt te worden. Een mooi aanknopingspunt om uit te leggen dat vlinders koudbloedig zijn.

Behalve bezoekers doen we ook lessen met schoolkinderen. Veel klassen komen naar de dierentuinen voor speciale vlinderlessen. De docenten van onze educatieve dienst ontvangen de kinderen net buiten de kas, waar een aantal informatieborden staan. Dan heb je echt de aandacht, in de kas zijn ze natuurlijk snel afgeleid. We leren ze over de levenscyclus en over het belang van vlinders. De kinderen leren snel: we zien regelmatig dat ze hun ouders corrigeren als ze het vlinderpaviljoen bezoeken. Daar doe je het natuurlijk voor."

Tot slot: hoe zit het eigenlijk met de Nederlandse vlinders in Artis?

"Ook daar besteden we gelukkig steeds meer aandacht aan. Naast het vlinderpaviljoen ligt een inheemse vlindertuin. In deze tuin staan nectar- en waardplanten voor de vlinders en we zien er in het voorjaar en in de zomer allerlei soorten. Daarnaast wordt de beplanting van Artis steeds natuurlijker, een aantal borders bestaat nu al uit kleurrijke wildmengsels. In de tuin staat een informatiebord om de bezoekers te attenderen op de noodzaak van bescherming en wat je zelf voor vlinders kan doen. In Nederland valt immers genoeg te beschermen!" Zelf het vlinderpaviljoen bezoeken? Kijk op www.artis.nl voor meer informatie.

Van boven naar onder: de poppenkast. Met wat geluk zie je een vlinder uit de pop kruipen; de vlindertuin; een voedertafel; rupsen zoeken.

Andere tropische vlindertuinen in Nederland

Vlinderparadijs Papiliorama, Havelte
Vlindervallei, Luttelgeest
Vlindertuin de Berkenhof, Kwadendamme
De Passiflorahoeve, Harskamp
Vlinderkas Hortus Botanicus, Amsterdam
Vlindertuin Dierenpark Emmen
Vlindertuin Diergaarde Blijdorp, Rotterdam
Vlinders aan de Vliet, Leidschendam